

SLOVNÍČKY POJMŮ

S odbornými termíny jsou ve společenských vědách časté problémy. Nebývají přesně vymezeny a v jejich užívání nepanuje taková shoda odborné veřejnosti jako v terminologii přírodních věd. Proto jsou zde termíny často málo funkční. Namísto aby komunikovaly, zakrývají, rozmělnují či převracejí význam. Ve společenských vědách je také zvykem užívat současně více teoretických modelů reality, v lepším případě užívají jednotlivé modely své vlastní systémové termíny, jejich vymezení při každém užití zveřejňují. Pro českou vizuální teorii je charakteristické, že se nepodařilo od druhé poloviny 80. let 20. století, kdy se pracuje na tvorbě počítačových informačních systémů, vytvořit jednotný tezaurus. Výkladové slovníky je proto třeba vnímat především jako vymezení daných termínů pro konkrétní užívanou oblast, je tomu tak také u následujících slovníčků.

Tento malý slovníček vizuální komunikace představuje výběr ze základní terminologie **systémové teorie komunikace** (sdělování). Cizí výrazy přímo převoditelné do češtiny jsou zde nahrazeny českými: komunikace = jednání obsahové (sdělování), neverbální = mimoslovní, vizuální = zrakový ad. Slovní výrazy, které vycházejí ze systémové terminologie jsou uvedeny velkými písmeny (VELKÝMI PÍSMENY), slovní výrazy spontánního původu malými písmeny (mínuskami). Je sympatické, že i překladatel další části slovníku byl ochoten hledat ekvivalenty anglickým termínům tak, že např. „zrakový nerv“ není nazván kanálem, ale stezkou...

Je třeba poznamenat, že slovní výrazy vycházející ze systémové terminologie mají v rámci daného teoretického systému přesněji (mnohdy i jinak) vymezený význam než při používání mimo systém (v hovorové řeči, odborné kritice užívající nesystémovou terminologii apod.). Proto zkušenější čtenář, zvyklý jen na užití termínů v rámci všeobecně rozšířeného víceméně živelně vzniklého úzu, nebude s níže uvedenými vymezeními často spokojen. Při snaze o systémovost není jiné cesty. Vytvářet slovníček obsahující sbírku všech užívaných forem termínů s přehledem všech významů, ve kterých se v historii českého grafického designu vyskytovaly, jsem nepovažoval za smysluplné.

Jedním z mnoha příkladů dokládajících neúčelnost užívání živelně vznikající terminologie je rozšíření slangové formy „logo“, která se stále více vyskytuje v odborných textech. Před jejím rozšířením do konce 80. let 20. století teoretici i mnozí praktici mnohem lépe rozlišovali různé typy prvků grafických sdělení reprezentujících jedinečné jevy. Nyní je slangová forma vede ke zbytečnému směšování prvků užívajících písmové znaky s těmi, které je neužívají.

Ještě komplikovanější je situace se základními termíny u komunikačních prvků zastupujících běžné jevy. Témuž jevu se často říká znak, značka, ikona, piktogram, symbol a dokonce i sem někdy agresivně proniká slangové logo. (Neuvěřitelným vrcholem je např. věta, že „Na erbu je zobrazeno logo krále Vratislava II.“) Pro laiky je dobré, když se vždy raději drží českých termínů, nebo těch, které mají v našem jazykovém prostředí delší tradici, aby byly lépe chápány. Právě laici však mají často velkou touhu po užívání nových cizích slov a rádi pomáhají šířit jejich módu, neboť tak mají uspokojující pocit, že mluví zasvěceně, odborně. Kdo nechce odlišovat rozdíly komunikačních prvků, ať nejlépe používá tradiční slovo značka, které jasně dává najevo, že prvek něco obecně značí. Kdo stojí o rozlišování, má k dispozici především logickou soustavu struktura – figura – znak – symbol. Kdo užívá termín ikona, dává především najevo, že si naivně myslí, že softwarové ovladače jsou něčím zcela jiným, než jakékoli podobné komunikační prvky mimo počítače. Nakonec pak vezměme na vědomí, že speciální vědní obor sémiotika pracuje s termínem „znak“ v různých rovinách (znak ikonický, index ad.), které je třeba v případě užití znát a vědět, k čemu mi tento způsob třídění poslouží. V následujícím slovníčku není terminologie sémiotiky zahrnuta, neboť ji tato učebnice nepoužívá.

AUTOR Subjekt s vědomím (tedy člověk), který vytváří SKLADBU SDĚLENÍ, nebo se na ní podílí s dalšími spoluautory. Soudobé SOUBORY a SYSTÉMY zrakového mimoslovního SDĚLOVÁNÍ vytváří většinou autorský tým – zákazník, teoretik zrakového sdělování a grafický designér.

AUTORSKÝ KOLEKTIV Skupina odlišně specializovaných SPOLUAUTORŮ, kteří se při tvorbě SDĚLENÍ vzájemně doplňují. V INFORMAČNÍM DESIGNU např. grafik a TEORETIK ZRAKOVÉHO SDĚLOVÁNÍ. SPOLUAUTOREM je většinou také zadavatel práce (zákazník), který v INFORMAČNÍM DESIGNU většinou určuje racionální OBSAH SDĚLENÍ, někdy v základu navrhuje i stylové pojetí.

design Povrchová úprava (vzhled) výrobku, jehož základní funkce jsou mimoestetické. Design je určen k zrakovému a hmatovému vnímání.

Design grafický – viz design informační.

Design informační Vzhled informace zprostředkované zrakovou cestou FIGURAMI, ZNAKY a SYMBOLY.

Designér grafický Výtvarník pracující ve speciálním oboru informačního designu.

FIGURA Obsahový prvek zrakového SDĚLENÍ, který zastupuje myšlenku na základě vnější podobnosti s realitou.

grafik Výtvarník oblasti volné tvorby zaměřený na techniky rytí a další způsoby vytváření matic, z nichž se většinou opakovaným otiskem vytváří série obrazů určených ke vnímání divákem.

grafika Druh výtvarné tvorby, kdy se rytím, řezem, malbou a dalšími způsoby vytváří matrice, z níž se metodou tisku z výšky nebo z plochy ap. tisknou větší či menší série obrazů určených ke vnímání divákem.

grafika užítá Přenesené, nepřiliš výstižné slovní spojení používané pro veškerou plošnou (výjimečně i prostorovou) výtvarnou tvorbu jejíž hlavní funkcí je zprostředkování racionálního OBSAHU.

grafika počítačová Přenesené slovní spojení užívané nově pro výtvarnou tvorbu vznikající pomocí příkazů dávaných AUTOREM počítači vybavenému potřebným programem. Principům grafických technik odpovídá postup, kdy se v paměti počítače s kontrolou na obrazovce vytváří „matrice“ obrazu, který lze potom v sérii tisknout různými typy tiskáren. Pokud programové vybavení umožňuje ztvárňování prostorových a pohyblivých obrazů, užívá se výraz „trojdimenzionální grafika“ („3D-grafika“) a „virtuální realita“.

INTERPRET Člen autorského týmu, který se zabývá pouze (anebo převážně) STAVBOU VÝRAZU SDĚLENÍ obsahově složeného v PARTITUŘE SKLADATELEM.

JEDNÁNÍ Činnost subjektu (člověka), která prostřednictvím svalového pohybu zasahuje do jeho okolí.

JEDNÁNÍ OBSAHOVÉ (SDĚLOVÁNÍ) Druh JEDNÁNÍ, které zprostředkovává racionální a emocionální OBSAH vědomí AUTORA ADRESÁTOVI, někdy i autora sobě samému.

JEDNÁNÍ OBSAHOVÉ ZRAKOVÉ Druh JEDNÁNÍ, které zprostředkovává racionální a emocionální obsah vědomí pomocí zrakově rozlišitelných struktur.

JEDNÁNÍ OBSAHOVÉ ZRAKOVÉ MIMOHLÁSKOVÉ Druh JEDNÁNÍ, které zprostředkovává racionální a emocionální OBSAH vědomí pomocí rozlišitelných STRUKTUR, které nezastupují hlásky mluvené řeči (= písmena, morseova abeceda, vlajková abeceda apod.).

KOHERENCE VĚDOMÍ Shoda stavu vědomí autora a adresáta. Prostřednictvím sdělení k ní dochází jen teoreticky v ideálním případě. V praxi dochází při sdělování vždy k menší či větší odchylce stavu vědomí autora a adresáta.

logo Slangový výraz často mylně zahrnující do svého obsahu vedle logotypů také ZRAKOVÉ SYMBOLY.

logotyp Výrazně stylizovaný název organizace nebo jeho zkratka, vytvářející základ vizuálního image. Typografická struktura může být doplněna estetizujícími strukturami a SYMBOLY.

OBSAH SDĚLENÍ Stav vědomí vznikající při vnímání materiální STRUKTURY SDĚLENÍ – VÝRAZU sdělení. V návaznosti na prvotní (primární) stav vznikají zejména společenskou dohodou (konvencí) stavy druhotné (sekundární) a dále ještě asociativně stavy terciální.

PARTITURA Pomocné SDĚLENÍ vypovídající nepřímě o VÝRAZU a OBSAHU budoucího SDĚLENÍ. Partiturou je např. filmový scénář, notový záznam; v informačním designu pak slovní popis FIGUR a ZNAKŮ.

piktogram Jednoduchá, mnohdy tvarově a barevně stylizovaná plošná zraková FIGURA nebo SYMBOL vytvořený z FIGURY.

PRVEK OBSAHOVÝ Část, ze kterých se skládá celek OBSAHU.

PRVEK VÝRAZOVÝ Část, ze kterých se skládá celek VÝRAZU. Minimální výrazový prvek je nejmenším prvkem VÝRAZU, který lze danou technikou vytvořit a současně daným smyslovým orgánem vnímat.

PŘÍJEMCE Subjekt s vědomím (tedy člověk), který konzumuje (vnímá) SDĚLENÍ vytvořené AUTOREM.

SDĚLENÍ Jako proces představuje tvorbu a vjem strukturované množiny smyslově vnímatelných prvků, která vznikla za účelem zprostředkovaného přenosu myšlenky mezi dvěma subjekty s vědomím.

SOUBOR PRVKŮ ZRAKOVÉHO MIMOHLÁSKOVÉHO SDĚLOVÁNÍ Soubor ZNAKŮ a SYMBOLŮ, které se užívají společně v jedné z oblastí společenské činnosti.

SKLADBA Myšlenková aktivita subjektu, která při vzniku SDĚLENÍ organizuje jeho OBSAHOVÉ PRVKY.

SKLADATEL AUTOR OBSAHU SDĚLENÍ.

SPOLUAUTOR Rovnocenný nebo specializovaný příslušník AUTORSKÉHO KOLEKTIVU.

STAVBA Fyzická aktivita subjektu, která při vzniku VÝRAZU SDĚLENÍ vytváří jeho VÝRAZOVÉ PRVKY.

STRUKTURA ZRAKOVÁ Množina minimálních zrakem rozlišitelných výrazových prvků. Různé prvky podle odlišných materiálních a vjemových kvalit vytvářejí různé systémy (kresba, malba, plastika, fotografie, holografie ad.), použitelné pro zprostředkování SDĚLENÍ. V okamžiku, kdy skupina výrazových prvků je schopna zprostředkovat jakýkoliv OBSAH, vzniká obsahový prvek – FIGURA nebo ZNAK.

SYMBOL ZRAKOVÝ Obsahový prvek zrakově rozlišitelné STRUKTURY (figura nebo znak) zprostředkovávající druhotný VÝZNAM vázaný společenskou dohodou.

SYSTÉMOVOST SOUBORU Vzájemná logická vazba mezi jednotlivými prvky v rovině VÝZNAMOVÉ i VÝRAZOVÉ.

SYSTÉM PRVKŮ ZRAKOVÉHO MIMOSLOVNÍHO SDĚLOVÁNÍ Soubor systematicky významově a výrazově provázaných ZRAKOVÝCH ZNAKŮ a SYMBOLŮ, které se užívají společně v jedné z oblastí společenské činnosti.

TABULKA Specifický symbolický tvar plochy pro umístění FIGUR a ZNAKŮ, který v systému zrakového sdělování nese konvenční VÝZNAM orientující základní informaci do polohy výstražky, příkazu, zákazu nebo oznámení.

TEORETIK ZRAKOVÉHO SDĚLOVÁNÍ Zástupce vědní disciplíny zabývající se širokou oblastí zprostředkovaného přenosu myšlenek pomocí zrakově vnímatelných STRUKTUR.

typografie Tvůrčí obor, který se zabývá stylem zejména hláskových, ale i dalších ZNAKŮ, případně SYMBOLŮ. V širším pojetí je typografie chápána jako celá tvůrčí oblast informačního designu.

ÚČIN SDĚLENÍ Emocionální složka OBSAHU vědomí při vnímání SDĚLENÍ.

VÝRAZ SDĚLENÍ Materiální, smysly vnímatelná STRUKTURA, vytvářená za účelem zprostředkovaného přenosu myšlenky.

VÝZNAM SDĚLENÍ Racionální složka OBSAHU vědomí při vnímání SDĚLENÍ.

ZNAČKA Kombinace základních obsahových prvků zrakového SDĚLENÍ (FIGUR a ZNAKŮ, příp. i HLÁSKOVÝCH ZNAKŮ) se specifickým tvarem TABULKY. Mimo základní systém obrazové řeči vznikají volněji nesystémové značky jako integrované označení subjektů, aktivit či vlastností.

ZNAK Obsahový prvek zrakového SDĚLENÍ, který zastupuje myšlenku na základě společenské dohody. Znak tedy není na rozdíl od FIGURY vizuálně podobný realitě.

ZNAK HLÁSKOVÝ Obsahový prvek zrakového SDĚLENÍ, který zastupuje hlásku mluvené řeči na základě společenské dohody.

Psychologie vnímání tvoří podstatnou součást teoretických znalostí o komunikaci. Její struktura je poměrně náročná, výkladové slovníky pomáhají lépe pochopit a opakovat si probranou látku. V českém prostředí se jako nejfunkčnější jeví slovníček nabízený encyklopedií PSYCHOLOGIE Saula Kassina (Computer Press, Brno, 2007). Pro větší komplexnost je doplněn hesly vztahujícími se ke kognitivní psychologii z českých a překladů mezinárodních norem. Každá z norem obsahuje potřebnou část hesláře vztahující se k psychologii vnímání. Výklady hesel se převážně shodují s encyklopediemi, neboť v oboru panuje značná shoda. Poněkud na škodu zůstává způsob abecedního řazení hesel, kdy přídavná jména ve slovních spojeních převážně nejsou posunuta za jména podstatná, což by umožnilo praktické seskupování příbuzných jevů.

absolutní práh Nejmenší intenzita podnětu, kterou zaznameneáme.

adaptace zraková Proces, kterým je stav zrakového systému modifikován předcházejícím a současným působením podnětů, které mohou mít různý jas, spektrální složení a plochu.

adaptace na světlo Proces přizpůsobování, při němž je oko méně citlivé na světlo za jasného osvětlení.

adaptace na tmou Proces přizpůsobování, při němž jsou oči citlivější na světlo v prostředí tmy.

aditivní směšování světla Stimulace, která na sítnici kombinuje působení různých barevných podnětů takovým způsobem, že nemohou být vnímány samostatně.

akční potenciál Elektrický impulz šířící se po axonu, který je vyvolán přílivem pozitivně nabitých iontů do neuronu.

akomodace Proces odehrávající se v oku, na jehož základě se čočky zakulatí při pohledu na blízké předměty a oploští při sledování vzdálenějších objektů.

aktivačně syntetická teorie Teorie, podle níž sny vyplývají ze snahy mozku smysluplně uspořádat náhodné nervové signály, které probíhají během spánku.

aktivační teorie Předpoklad, že lidé jsou motivováni k tomu, aby si navozovali a následně udržovali optimální úroveň tělesné aktivity.

akultura Proces změny jedince v průběhu začleňování do nové kultury, v níž začne žít.

akulturační stress Pocit napětí a duševní nerovnováha, jež jsou typické pro imigranty snažící si zvyknout na nové prostředí.

algoritmus Systematická strategie řešení problémů probíhající postupně, krok za krokem, která zaručeně dospěje k výsledku.

altruismus Tendence pomáhat druhým, jejíž motivací je především snaha být prospěšný druhým, nikoli vlastní prospěch.

amygdala Limbická struktura řídící strach, vztek a agresi.

analogie Metoda řešení problémů, která používá předešlé řešení jako vzor při řešení nového, podobného problému.

analýza prostředků vedoucích k cíli Postup řešení problémů, na jehož základě se rozdělí problém na dílčí cíle.

aplikovaný výzkum Výzkum orientovaný na řešení praktických problémů.

asimilace V Piagetově pojetí proces začleňování a v případě nutnosti i aktualizování nových informací do stávajících kognitivních struktur.

asociační oblast mozkové kůry Oblast mozku komunikující se sensorickou a motorickou oblastí, ústředí vyšších duševních procesů.

autonomní nervový systém Oddíl periferního nervového systému s vnitřními svaly, orgány a žlázami.

axon Výběžek těla neuronu, který vysílá impulzy dalším neuronům.

barva Vlastnost světelného podnětu viditelné části záření, která je definovatelná souřadnicemi kolorimetrického trojúhelníku, resp. dominantní vlnovou délkou záření.

barevné prostorové vidění Jev, při kterém se dva objekty, lišící se dominantní vlnovou délkou zdají být v různé vzdálenosti od pozorovatele.

bazální ganglia Úsek šedé hmoty mozkové podílející se na zahajování a koordinování záměrných pohybů.

behaviorismus Myšlenkový směr definující psychologii jako vědecké studium pozorovatelného chování.

binokulární disparita Vodítko pro vnímání hloubky, přičemž čím je objekt k jedinci blíže, tím odlišnější obraz tvoří na sítnici (binokulární rozdíl).

biofeedback Metoda operantního podmiňování, jejímž prostřednictvím se jedinec učí ovládat fyziologické reakce na základě biologické zpětné vazby o vnitřním stavu organismu.

biorytmy Jakýkoli víceméně pravidelně se opakující výkyv biologických procesů organismu.

centrální nervový systém (CNS) Síť nervů v mozku a v prodloužené míše.

čára spektrálních barev Obrysová linie kolorimetrického trojúhelníku propojující body všech spektrálně čistých barev.

časovost Vlastnost jazyka, na jejímž základě lze komunikovat o věcech, jež nejsou přítomny pouze tady a teď.

čípky Fotoreceptory ve tvaru čípků nacházející se na sítnici a reagující na barvy.

čitelnost Snadnost, s níž mohou být rozeznány podrobnosti vizuálního provedení struktury, figury, znaku nebo symbolu.

čítí Procesy, na jejichž základě smyslové orgány přijímají informace z prostředí.

čočka Průhledná struktura v oku zaměřující světlo na sítnici.

deklarativní paměť Vědomosti uložené v dlouhodobé paměti o sobě a světě.

dendrity Výběžky těla neuronu přijímající přicházející informace.

detekce barvy Vnímání přítomnosti nějaké barvy na vizuálně šumovém pozadí.

detektory rysů Neurony ve zrakové oblasti mozkové kůry, které reagují na specifické vlastnosti zrakových podnětů (např. linie nebo úhly).

diferenciace Schopnost odlišovat různé podněty při klasickém a operantním podmiňování.

disociace Oddělení od vědomí, v jehož důsledku část mysli pracuje nezávisle na druhé.

divergentní myšlení Schopnost pružného uvažování a zvažování různých způsobů řešení problémů.

dlouhodobá paměť Systém dlouhodobého uchování formací, který dokáže pojmout obrovský objem položek.

dominantní vlnová délka Vlnová délka jednobarevného podnětu, který, je-li směřován ve vhodném poměru se specifikovanými nebarevnými podněty, odpovídá uvažovanému barevnému podnětu.

dostupná heuristika Tendence odhadovat pravděpodobnost nějaké události podle toho, jak snadno si jedinec dokáže vybavit její předchozí výskyt.

dualismus Předpoklad, že tělo a duše jsou oddělené entity, které spolu do určité míry komunikují.

duhovka Kruhově uspořádaná svalová tkáň, která dodává očím jejich barvu a reguluje velikost zornice.

dvoufaktorová teorie emocí Teorie, podle níž jsou emoce založeny na fyziologické aktivaci a kognitivní interpretaci aktivace.

efekt částečného posílení Tendence na základě nepravidelného posilování zabránit tomu, aby v budoucnosti došlo k rychlému vyhasnutí naučeného chování (princip částečného posílení).

efekt dezinformace Tendence začleňovat mylné informace získané pro realizaci nějakého jevu nebo situace do paměti obsahující vzpomínku na daný jev (efekt mylných informací).

efekt primárnosti Tendence vytvářet si dojem o ostatních podle informací získaných na samém začátku interakce. (ulpívání)

ego V psychoanalytickém pojetí část osobnosti fungující na základě principu reality a usmiřující konflikt mezi id a superegem.

egocentrický Sebestředný, neschopný pohlédnout na danou věc z pohledu druhých (egoistický).

echoická paměť Krátká sensorická paměť pro sluchové vjemy trvající dvě až tři vteřiny.

elektroencefalograf (EEG) Přístroj měřící elektrickou aktivitu mozku prostřednictvím elektrod umístěných na lebce.

emoce Pocity vyznačující se fyziologickou aktivací, specifickým chováním a kognitivním interpretováním.

empatie Sdílení radosti či smutku s lidmi, kteří daný pocit právě prožívají.

endokrinní systém Soubor žláz s vnitřní sekrecí regulující růst, reprodukci, metabolismus a chování na základě vylučování hormonů.

etnická identita Součást identity jedince, která je vymezena na základě etnického dědictví, jazyka, historií, zvyky a dalšími aspekty.

etolog Vědec zkoumající chování zvířat v jejich přirozených podmínkách.

explicitní paměť Druh paměti, do níž jedinec vstupuje záměrným vybavováním vědomostí v reakci na přímé otázky.

fenomén koktailové party Schopnost výběrově sledovat rozhovor v záplavě dalšího získávání informací.

fenotyp Pozorovatelné – tělesné a behaviorální – vlastnosti organismu.

fluidní inteligence Druh inteligence vyznačující se schopností logického a abstraktního uvažování.

fonémy Základní zvuky řeči.

funkční fixace Tendence uvažovat o objektech pouze v souvislosti s jejich běžným využitím, což je omezení narušující proces řešení problémů.

generalizace podnětu Tendence reagovat na podnět, který je podobný podmíněnému podnětu.

generativita Vlastnost jazyka, na jejímž základě lze pomocí omezeného počtu slov vytvořit nekonečné množství výrazů.

gestaltpsychologie Myšlenková škola vycházející z předpokladu, že celek (vjem) je víc než součet jeho částí (počítetek).

habituace Tendence otupovat pozornost věnovanou určitému podnětu po delší době působení (zpravidla se používá pro zjištění, zda se kojenec „naučil“ podnět).

halucinace Smyslové zážitky, k nimž dochází bez přítomnosti skutečné stimulace.

heuristika Praktické úvahy na základě předchozích zkušeností, jejichž pomocí dospíváme k rychlým, ovšem i často mylným závěrům.

hierarchie potřeb Maslowův seznam základních potřeb, které musejí být uspokojeny, než jedinec může pokročit k seberealizaci.

hipokampus Část mozku v oblasti limbického systému, která hraje zásadní roli při ukládání a převádění informací do dlouhodobé paměti.

hloubka ostrosti pole Rozsah zrakového ohniska obrazů od vzdálenosti, ve které jsou veškeré obrazy v ohnisku.

hormony Chemičtí přenašeči informací vylučování endokrinními žlázami do krve, které jsou jejím prostřednictvím dopravovány k orgánům.

hraniční porucha osobnosti Typ osobnosti vyznačující se nestálostí sebeobrazu, nálady a sociálních vztahů a nedostatečně jasnou představou vlastní totožnosti.

hypotéza Konkrétní ověřitelné tvrzení, které bývá vyvozováno z teorie.

hypotéza lingvistické relativity Hypotéza, podle níž jazyk určuje, či přinejmenším ovlivňuje způsob myšlení.

hypotéza obličejové zpětné vazby Hypotéza, že změna výrazu tváře dokáže navodit odpovídající změny emočního stavu.

chybné barevné vidění Anomálie vidění, při kterém je snížena schopnost rozlišovat některé nebo všechny barvy.

chuťové pohárky Síť buněk obsahující chuťové receptory.

id V psychoanalytickém pojetí primitivní, nevědomá součást osobnosti obsahující základní pudy, která reaguje na základu principu slasti.

identifikace barvy Vnímání vyznačující se schopností pojmenovat barvu.

ikonická paměť Pomíjívá senzorická paměť na zrakové podněty, která trvá zlomek vteřiny.

implicitní paměť Nevědomé vybavení předchozí zkušenosti, která se projevuje nepřímou, a sice vlivem na výkon.

instinkt Hluboce zakořeněný vzorec chování, které není naučené, je stejné pro všechny příslušníky rodu a vyvolává ho specifický podnět.

intelligence Schopnost učit se ze zkušenosti a úspěšně se přizpůsobovat prostředí.

intelligenční kvocient (IQ) Původně poměr mezi mentálním a chronologickým věkem, nyní výsledek srovnání jedincova výkonu s výkonem jeho vrstevníků.

interneurony Neurony centrálního nervového systému, které propojují smyslové podněty a motorické reakce.

interpretace barvy Přiřazení určité barvy určitému prvotnímu nebo druhotnému významu.

jas Množství světelné energie, které je vyzařováno zdrojem nebo odráženo plochou.

jasnost Vlastnost zrakového vjemu, podle kterého se zdá, že určitá plocha vyzařuje více či méně světla.

jasový kontrast Poměr mezi vyšším a nižším jasnem.

jazyk Druh komunikace sestávající ze zvuků, slov, významů a pravidel pro jejich spojování.

kinestetický systém Struktury rozmístěné v celém těle, jež nás informují o poloze a pohybech tělesných částí (rovnovážné ústrojí).

klasické podmiňování Druh určení, při němž se jedinec spojuje jeden podnět s dalším (tzv. Pavlovovské podmiňování).

kód komunikační Dohodnutý systém pravidel pro přiřazování obsahu smyslově rozlišitelným strukturám.

kód komunikační mnemotechnický Kód využívající pro zapamatování různě sdružené pomocné představy.

kognice Obecné označení duševních procesů jako myšlení, poznávání a pamatování.

kognitivní disonance Nepříjemný psychický stav, k němuž dochází, chováme-li se v rozporu s našimi zásadami.

kolektivní nevědomí Jungův termín označující paměť obsahující představy a myšlenky, které lidstvo získalo v průběhu evoluce.

konstanta tvaru Tendence vnímat objekt ve stálém tvaru navzdory změnám úhlu pohledu (stálost tvaru).

konstanta tvaru Tendence vnímat objekt ve stejné velikosti navzdory změnám rozsahu obrazu na sítnici. (stálost tvaru)

konstrukční pozorovací vzdálenost Vzdálenost nebo rozsah vzdálenosti displeje nebo jiného sdělovače od očí diváka, pro kterou je zařízení konstruováno.

konvergence Binokulární vodítko pro vnímání hloubky, které spočívá v tom, že při přibližování objektu stáčíme oči k sobě.

korelace Statistická veličina měřící stupeň souvislosti dvou proměnných.

krátkodobá paměť Způsob uchovávání informací, na jehož základě se v paměti udrží přibližně sedm položek po dobu dvaceti vteřin, a poté je materiál buď přesunut do dlouhodobé paměti, nebo ho jedinec zapomene.

krystalická intelligence Druh intelligence, v níž se odráží nahromaděné vědomosti a slovní dovednosti. (Mylně se někdy uvádí *krystalizovaná*.)

křivka zapomínání Graf, z něhož vyplývá, že objem zapomínání informací nejrychleji klesá ihned po skončení učení a posléze se ustálí.

lidský genom Genetický „plán“ stavby a podoby lidského jedince.

mentální modely Intuitivní teorie o způsobu fungování nejrůznějších věcí.

mentální nastavení Tendence vracet se ke strategii řešení problémů, která byla v minulosti účinná.

mezikulturní výzkum Studie srovnávající jedince z různých kultur.

mikrospánek Krátce trvající spánek během bdělé činnosti.

mimosmyslové vnímání Údajná schopnost vnímat podměty neposkytující informace pro smyslové orgány

mnemotechniky Pomůcky podporující vyvolávání informací z paměti (mnemotechnické pomůcky).

mnohočetná inteligence Gardnerova teorie stavící na sedmi druzích inteligence (lingvisté, logicko-matematické, prostorové, hudební, tělesně-kinestetické a interpersonální).

model zpracování informací Model paměti, v jeho rámci musí informace projít individuálními stádii na základě procesů pozornosti, kódování, uchovávání a vybavování.

monokulární ukazatelé hloubky Vodítka pro vzdálenost, například lineární perspektiva, umožňující nám vnímat hloubku jedním okem.

morfémy Nejmenší jednotky jazyka nesoucí význam (např. předpony, kořeny, přípony).

motivace Vnitřní stav dodávající jedinci energii, aby mohl pokračovat na cestě za dosažení cíle.

mozková kůra Vnější vrstva mozku odpovídající za duševní procesy vyššího řádu.

mozková lateralizace Tendence hemisfér specializovat se na odlišné funkce.

multikulturní výzkum Studie srovnávající různé etnické a národnosti menšiny v rámci rozsáhlých kultur.

nejmenší rozlišitelný rozdíl (NRR) Nejmenší změna podnětu, kterou dokážeme zaznamenat.

nepodmíněná reakce (NR) Nenaucená reakce (slinění) na nepodmíněný podnět (potrava).

nepodmíněný podnět (NP) Podnět (potrava) vyvolávající nepodmíněnou reakci (slinění).

nesyté barvy Bílá, různé stupně šedé a černá, někdy se používá „bezbarvý“ nebo „neutrální tón“.

neurální sítě Trsy hustě protkaných neuronů, které se dotvářejí a posilují v důsledku zkušenosti.

neurony Nervové buňky sloužící jako základní stavební kameny nervového systému.

neurotransmitery Chemické látky v nervovém systému, které přenášejí informace tak, že prostřednictvím synapsí přeskakují z jednoho neuronu na druhý.

obecná inteligence (g) Široce pojatý faktor týkající se inteligence vysvětluje, proč výkon v různých subtestech inteligenčních testů vzájemně zpravidla koreluje.

observační učení Učení, k němuž dochází při sledování chování druhých lidí (učení pozorováním).

odlišitelnost vizuální Snadnost, s níž může být prvek vizuální komunikace (struktura, figura, znak nebo symbol) odlišen od ostatních prvků, které by se mohly objevit v těsné prostorové, časové nebo kontextové blízkosti.

opakování pro udržení Udržování informací v dlouhodobé paměti na základě opakování (mechanické opakování).

operativní podmiňování Proces, v jehož rámci se jedinec učí novému způsobu chování na základě posilování.

osobnost Individuálně odlišný a relativně stálý vzorec myšlení, pocitů, motivů a chování.

paměť Proces uchovávání informací pro budoucí využití.

paobraz Zrakový vjem přetrvávající po dlouhodobém působení podnětu, který již byl odstraněn.

parasympatický nervový systém Oddíl autonomního nervového systému snižující aktivaci a uvádějící tělo do klidového stavu.

percepční iluze (klam) Vzorec smyslových podnětů, který zapříčiňuje mylné interpretace (iluze při vnímání).

percepční sada Vliv předchozí zkušenosti a očekávání na interpretaci smyslových podnětů (percepční konstanta).

periferní nervový systém Síť nervů vcházejících z centrálního nervového systému do ostatních částí těla. Sestává ze somatického a autonomního nervového systému.

pětifaktorový model Model osobnosti sestávající z pěti základních rysů: neuroticismus, extroverze, otevřenost vůči zkušenosti, přívětivost a svědomitost.

pixel Nejmenší prvek zobrazovacího zařízení, u vícebarevného zařízení nejmenší prvek schopný podat celý rozsah barev. Odpovídá „minimálnímu stavebnímu prvku“ v teorii sdělování.

podmíněná reakce (PR) Naučená reakce (slinění) na klasicky podmíněný podnět (zvonek).

podmíněný podnět (PP) Neutrální podnět (zvonek), který posléze dokáže vyvolat klasicky podmíněnou reakci (slinění).

podněcování (priming) Tendence na základě předchozího slova nebo pojmu reagovat v situaci, jež nastane.

podprahové sdělení Podnět prezentovaný pod prahem rozpoznatelnosti.

pojem Mentální uskupení osob, myšlenek, událostí či objektů, které mají společné vlastnosti.

pokus a omyl Strategie řešení problémů, při níž jedinec zkouší různá řešení, až narazí na správné.

posílení Jakýkoli podnět, který při operantním podmiňování zvyšuje pravděpodobnost výskytu předchozí reakce.

postřehnutelný rozdíl Vjemová jednotka, která specifikuje velikost nejmenší změny obrazu, při které lze vnímat rozdíl.

potřeba intimity Touha po blízkém vztahu, který se vyznačuje otevřenou a intimní komunikací.

potřeba moci Silná touha získat významné postavení a vliv na druhé lidi.

potřeba sounáležitosti Touha navazovat a udržovat sociální kontakty.

poznatelnost vizuální Snadnost, s níž je možné identifikovat vizuální prvek na základě předchozích zkušeností s ním nebo prvky podobnými.

pozornost Stav vědomí sestávající z vjemů, myšlenek a pocitů, na něž je jedinec v daný okamžik zaměřený.

pozorování chování Druh výzkumu založený na pozorování jedincova chování v přirozených podmínkách.

pracovní paměť Označení krátkodobé paměti coby aktivní pracovní plochy, na níž jsou informace ihned dostupné.

práh Stupeň stimulace potřebný k vyvolání nervového impulsu.

praktická inteligence Schopnost odhalovat nové situace a přizpůsobovat se požadavkům každodenního života.

procedurální paměť Naučené zvyky a dovednosti uložené v dlouhodobé paměti.

propracované opakování Technika přesunu položek do dlouhodobé paměti na základě hlubšího myšlenkového rozpracování.

prototyp Typický zástupce třídy, který obsahuje nejvíce vlastností pro ni příznačných.

průzkum Výzkumná metoda založená na ústním či písemném dotazování velkého počtu lidí.

předoperační stádium Piagetovo druhé stádium kognitivního vývoje, v němž jsou dvou až šestileté děti schopny činit úvahy na základě intuice a prologického myšlení.

představa Mentální reprezentace informace ve zrakové formě.

předvídání emočního stavu Proces, na jehož základě souvislosti s předchozími pozitivními i negativními událostmi odhadujeme, jak nám bude v budoucnosti (intuitivní předpověď).

přesnost kódování Pravidlo vymezující, že podnět zakódovaný spolu s prožitkem může v budoucnu zapříčinit vyvolání vzpomínky na základě kontaktu s daným podnětem.

převrácené figury Kresba, již je možno vnímat více způsoby podle úhlu pohledu (reverzibilní figura).

přístup Pozitivní, negativní nebo smíšená reakce na jedince, objekt nebo myšlenku.

psychofyzika Výzkum vztahů mezi fyzickou stimulací a subjektivním prožíváním.

psychologie Vědecké studium chování a mysli.

pudová teorie Předpoklad, že fyziologické potřeby navozují stav napětí, jenž motivuje jedince k uspokojení potřeby.

reaktivní výtvar Obranný mechanismus, při němž jedinec převádí nepřijatelné pocity v jejich protiklady (záminková reakce).

receptivní pole Oblast sítnice, při jejíž stimulaci v buňce vzniká reakce v rámci zrakového systému.

receptory Specializované neurony připomínající neurotransmitery.

reflex Vrozená automatická reakce na senzoričtý podnět.

referenční bílá Bílý nebarevný podnět specifikovaný kolorimetrickými souřadnicemi vybraný za účelem srovnávání.

REM spánek Stádium spánku vyznačující se rychlým pohybem očí a průběhem snů.

retroaktivní interference Stav, kdy nové informace narušují dříve zapamatovaný materiál.

rohovka Průzračná svrchní vrstva oka.

Rorschachova metoda Projektivní test osobnosti, při němž jedinec uvádí, co mu připomínají inkoustové skvrny.

rozdělená pozornost Schopnost současně věnovat pozornost dvěma či více aktivitám.

rozlišování barvy Rozlišení barevných rozdílů různých zrakových podnětů.

segment signálu Jedna z částí světelného nebo zvukového signálu, během níž se charakter signálu nemění.

selektivní pozornost Schopnost zaměřovat pozornost na jeden podnět a na další nedbat, jak je tomu při jevu koktejlu party (výběrovost vnímání).

sémantická Vlastnost jazyka, na jejímž základě si můžeme sdělovat významy.

sémantická síť Složitá síť sémantických vztahů, která spojuje prvky v paměti tak, že vybavení jednoho má následek vybavení dalšího.

senzoričtá paměť Systém uchovávání informací, který zaznamenává informace získané ze smyslových orgánů až po dobu tří vteřin.

senzoričtá neurony Neurony vysílají signály za smyslů, kůže, svalů a vnitřních orgánů do centrálního nervového systému.

sériový poziční efekt Graf ve tvaru písmene U, z něhož vyplývá tendence, že si jedinci zapamatují více položek ze začátku a z konce seznamu než z prostřední části (křivka umístění).

schéma V Piagetově pojetí mentální reprezentace světa řídící procesy asimilace a akomodace.

sítnice Zadní několikvrstevná část oka, kde tyčinky a čípky převádějí světlo na nervové podněty.

slepá skvrna Úsek sítnice, kudy vychází rakový nerv. Nevyskytují se na něm tyčinky ani čípky a nereaguje na světlo.

sluchová lokalizace Schopnost posoudit směr přicházejícího zvukového podnětu.

smyslová adaptace Pokles citlivosti vůči podnětu v důsledku častého kontaktu s ním.

somo Tělo neuronu.

somatický nervový systém Oddíl periferního nervového systému, který přenáší signály ze smyslových orgánů do centrálního nervového systému a odtud do kosterních svalů.

spánek nREM Stádium spánku nevyznačující se rychlými očními pohyby.

srozumitelnost Snadnost, s níž může být pochopen význam znaku nebo symbolu.

stádium formálních operací Piagetovo čtvrté stádium kognitivního vývoje, v němž jsou dospívající schopni logického a abstraktního myšlení.

stádium konkrétních operací Piagetovo třetí stádium kognitivního vývoje vyznačující se schopností logického usuzování.

stálost objektu Povědomí o tom, že objekty existují i poté, co se ztratí jedinci ze zorného pole, což si začínáme uvědomovat od šestého až osmého měsíce věku.

stereopsie Binokulární vnímání hloubky nebo trojrozměrného prostoru.

Stroopův test Test pojmenovávání barev, na jehož základě se poznává automatizace často prováděných činností, například čtení.

sympatický nervový systém Oddíl autonomního nervového systému řídící vůlí neovládanou činnost různých orgánů a připravující organismus do stavu pohotovosti.

sympatický nervový systém Úsek autonomního nervového systému zvyšující aktivaci a dodávající organismu energii na potřebnou činnost.

synapse Spojení mezi terminálním zakončením na axonu jednoho neuronu a dendrity následujícího.

synestézie Vzácny stav, při němž stimulace jedné smyslové modalit vyvolá vjem v jiné.

syntax Gramatická pravidla, podle nichž se řídí uspořádávání slov do vět.

syťá barva Spektrálně čistá barva s kolorimetrickou čistotou jedna.

syťost barvy Stupeň spektrální čistoty barvy (plnobarevnost).

šťěpení (chunking) Proces seskupování dílčích informací do větších celků či trsů, aby se zvýšila kapacita krátkodobé paměti.

telegrafická řeč Raná, stručná forma řeči, pro níž je příznačné vynechávání nejdůležitějších slov, podobně jako je tomu při psaní telegramů nebo telefonních textových zpráv („Víc mléka“).

teorie Uspořádaný soubor pravidel, který popisuje, předvídá nebo vysvětluje nějaký jev.

teplota barvy Poměr barevných příměsí k neutrální bílé postupující po stupnici od teplého ke studenému odstínu se objektivně stanovuje podle absolutní teploty v kelvinech standardního Planckova zářiče.

terénní výzkum Výzkum prováděný v reálných, nepřipravených podmínkách.

thalamus Limbická struktura převádějící nervové podněty mezi smysly a oblastmi mozkové kůry.

transdukce Proces převádění tělesné energie do podoby senzorických nervových impulzů.

triarchická teorie inteligence Sternbergova teorie vycházející ze tří druhů inteligence: analytické, tvořivé a praktické.

trichromatická teorie Teorie barevného vidění, podle níž sítnice obsahuje tři druhy receptorů pro modrou, červenou a zelenou barvu, jejichž kombinací vznikají ostatní barvy.

tvorba lexikálního rozhodování Experimentální úkol, při němž jsou jedinci prezentovány kombinace písmen a on se musí co nejrychleji rozhodnout, zda tvoří smysluplné slovo (slovní úsudek).

tvořivost Intelektuální a motivační procesy vedoucí k novým nápadům, myšlenkám, uměleckým výtvorům a úkonům.

tyčinky Tyčkově tvarované fotoreceptory na sítnici, které jsou vysoce citlivé na světlo.

učení Relativně trvalá změna vědomosti nebo chování pramenící ze zkušenosti.

validita Rozsah, v jakém test měří nebo předvídá to, co by měřit měl.

vědomí Vnímání působících podnětů, prožívání myšlenek a pocitů v daném okamžiku.

vestibulární systém Vnitřní ucho a mozkové struktury podílející se na vnímání rovnovážného stavu.

věta Systematicky uspořádaná slova vyjadřující myšlenku, tvrzení, záměr, žádost či otázku.

vhled Druh řešení problémů, kdy řešení jakoby samo naskočí do mysli.

vnější motivace Touha účastnit se aktivity pro peníze, uznání a další konkrétní výhody.

vnímání hloubky Využití zrakových vodítek při odhadu hloubky a frontální vzdálenosti mezi objekty.

vnímání Proces výběru, třídění a interpretace vjemů.

vnímání Procesy, na jejichž základě smyslové orgány přijímají informace z prostředí.

vnitřní motivace Vnitřní puzení motivující jedince v nepřítomnosti vnější odměny nebo trestu.

volné vybavování Druh úkolu vyžadující zapojení explicitní paměti, při němž si má jedinec vybavovat informace bez pomoci vnějších vodítek (například psaní eseje).

vyhasínání Redukce naučené odpovědi odstraněním vlivu nepodmíněného podnětu (klasické podmiňování) nebo posílení (operantní podmiňování).

Weberův zákon Zákon, podle něhož je nejmenší pozorovatelný rozdíl podnětu vnímaný jako stejný podnět navzdory změně jako intenzity.

záblesk Světlo, jehož doba trvání je kratší než 0,5 s.

zábleskové vzpomínky (flashbulb memories) Živé, naléhavé vzpomínky na dramatické a emočně vysoce nabitě události.

zachování množství Předpoklad, že fyzické vlastnosti objektu zůstanou stejné, navzdory vnějším změnám vzhledu (uchování).

základní výzkum „Čistě vědecký“ výzkum ověřující teorie a budují základy znalostí oboru.

zákon účinku Zákon vymezující, že reakce následované pozitivními dozvuky se opakují, zatímco v protichůdném případě platí opak.

závislá proměnná Proměnná, která se měří při experimentu (její předpokládaný účinek).

zevšeobecnitelnost Rozsah, v němž lze dané zjištění aplikovat na vysoký počet situací a jedinců v populaci.

znovunabytí Tendence druhého podnětu následně po habitaci prvního podnětu podnítit nový zájem. Používá se při ověřování, zda kojenci dokážou rozlišovat podněty (dishabitace).

znovupoznávání Druh vybavení informací z explicitní paměti, v jehož rámci jsou jedinci sděleny informace a on musí rozhodnout, zda je již má.

zorné pole Fyzikální prostor, který je viditelný okem v dané poloze.

zornice Malá okrouhlá mezera v duhovce, jíž do oka vstupuje světlo.

zrakový nerv Stezka, po níž jsou přenášeny zrakové informace z oční bulvy do mozku.

zrakový útes Zařízení na testování vnímání hloubky u dětí a zvířat.

zvyk Tendence organismu sžívat se s podnětem na základě jeho opakovaného působení.

žlutá skvrna Střed sítnice, kde jsou nahromaděny čípky.

žvatlání Spontánní produkce zvuků tvořících součást řeči, kterou pozorujeme u čtyřměsíčních dětí.

SLOVNÍK ZBYTEČNĚ CIZÍCH SLOV

Tento slovníček chce podpořit užívání českých obdob cizích slov, zejména mezi laiky a grafiky. Obecně za účelem podpory sdílnosti i konkrétně pro posílení funkčnosti komunikace mezi tvůrci informačního designu a veřejností. Musíme si přitom být vědomi, že význam některých cizích odborných termínů je vzhledem k jejich užívání ve specializovaných profesních oborech přesněji vymezen než význam jejich českého překladu. Když potřebujeme udržet takové přesnější vymezení, má smysl cizí slovo upřednostnit před českým. Mnohdy ale přesný význam cizího slova při překladu do češtiny udrží slovní spojení. Někdy má jeden cizí termín různě specifikované významy v odlišných oborech činnosti. Pak je nezbytné se držet vnitřních vazeb systému daného oboru a používat termín, zejména v textu, vždy s vysvětlivkou. Takto jsou postaveny předchozí dva slovníky, kdy každý upřesňuje význam termínů užívaných v daném systému.

V praxi může být někdy funkční využívat kontrast mezi cizím termínem a češtinou. Například laici často ztožňují význam slov „psychický“ a „psychologický“. Pak je vhodné nabízet v textech prvé slovo v českém překladu (duševní) a druhé ponechat v cizí formě. Pokud ale budeme užívat termín „psychologický“ samostatně, mylnému laickému výkladu nezabráníme. Potom je na místě buď překlad opisnou formou nebo slovní spojení „užívající vědecké metody psychologie“ apod.

I tato učebnice je v užívání českých ekvivalentů cizích termínů nepřilíživě důsledná. Zlepšení by mohlo být jedním z cílů dalšího vydání.

Níže uvedený soubor slov nepředstavuje žádný kompletní výčet. Je spíše inspirativním výběrem těch cizích termínů, jejichž český překlad neubírá sdělení na přesnosti. Na rozdíl od předchozích částí této kapitoly zde není použita výkladová forma slovníku. Překlad se převážně opírá o Akademický slovník cizích slov (Academia, Praha, 2007).

adaptace = přizpůsobení
adresát = příjemce sdělení
analogický = obdobný
analýza = rozbor
aplikace = použití
asociace = sdružení
aspekt = hledisko
auditivní = sluchový
au pair = služebná (za stravu a ubytování)
autonomní = nezávislý
benefit = ekonomický užitek (≠ odměna)
blog = deník na Síti¹
dealer = prodejce
demo = ukázka pro předvádění
destinace = turistický cíl, oblast
developer = návrhář, vývojový projektant
diskurs = rozhovor, rozprava
diskurzivní = racionálně postupující
egocentrický = sebestředný
ekonomika = hospodářství
element = prvek
haptický = hmatový
hierarchie = posloupnost
hygiena = očista
imunita = odolnost
infekční = nakažlivý
kompetentní = způsobilý
komunikace = sdělování
kontraverzní² = protirečivý (≠ problematický)

¹ Podrobný Akademický slovník cizích slov z r. 2008 toto slovo vůbec neregistruje.

konsens = souhlas
koordinace = uvádění v soulad
kreativní = tvořivý
leasing = pronájem
menu = nabídka (soubor volitelných možností)
open space = otevřený prostor
outdoorové = venkovní
percepce = vnímání
predátor = útočník
prolongace = prodloužení
promo = propagační
psychiatrie = duševní lékařství
psychický = duševní
public relations = vztahy s veřejností
relaxovat = uvolňovat se (≠ odpočívat)
slajd = promítaný obrázek (původně: slide = fotochemický diapozitiv)
sociální = společenský (≠ hygienický)
sofistikovaný = promyšlený
stress = duševní i tělesná zátěž
supermarket = velkoobchodní
syntax = skladba sdělení
system = soustava
tendr = přívěsný vůz, také veřejná nabídková soutěž
upgradovat = doplnit počítačový program
vizuální = zrakový
voucher = poukaz

Užívání cizích slov vytvářelo v minulosti dojem vzdělanosti. V 19. století se pak proti nim také bojovalo za národní čistotu jazyka. Dnes jde o něco jiného. Znakem vzdělanosti a jazykové kultivovanosti je naopak schopnost překládání cizích slov do češtiny a udržení jazykového stylu. Vzdělaní lidé mohou být komunikativnější, užívání českých verzí pomáhá mj. i srozumitelnosti, protože podle výzkumů má velké procento veřejnosti problém s identifikací významu mnoha cizích slov a vnímají je jen v přibližných nebo dokonce nesprávných souvislostech. Člověk, který používá v běžné mluvě mnoho cizích slov, naopak vytváří dojem, že chce dělat vzdělanějšího, než je tomu ve skutečnosti. Bohužel tak komunikují rovněž mnozí profesionálové určení pro práci s laickou veřejností, např. historici umění, kterým pak veřejnost nerozumí. Diskusi o cizích slovech v české jazykové kultuře je třeba sledovat s citlivým odstupem. Argumenty, v nichž zaznívají zjednodušená zevšeobecnující označení jako „lidé“ nebo „mládež“, je lépe odmítat. V každém případě je velmi pozitivní, že lidé patří do velmi odlišných sociálních skupin, kdy mezi problematickými existují i kvalitní. Liší se i jazykovou kulturou. Ptáka poznáš po peří... Je přirozené, že kultivované skupiny budou vždy vzácnější, budou v menšině.

Slovník cizích slov může sloužit buď pro učení se cizím slovům nebo pro překlad cizích slov do češtiny. A to je velký rozdíl.

² Toto slovo s předponou „kontra-“ a základem „verzní“ je výjimkou. Aby totiž nedošlo k dojmů, že základ slova tvoří „averze“, velí pravopis úpravu předpony na „kontra-“. Tento umělý zásah se však nevžívá při hovorové výslovnosti. Proto zůstáváme u přirozené podoby slova.